

Scrive un eseu de 2 – 3 pagini, *despre relațiile dintre două personaje care aparțin unui basm cult studiat*. În elaborarea eseului, vei avea în vedere următoarele:

- prezentarea a patru elemente ale textului narativ semnificative pentru realizarea personajelor alese (de exemplu: *temă, perspectivă narativă, acțiune, conflict, relații spațiale și temporale, construcția subiectului, modalități de caracterizare, limbaj etc.*);
- evidențierea situației inițiale a celor două personaje, din perspectiva tipologiei în care se încadrează, a statutului lor psihologic, moral etc.;
- relevarea trăsăturilor celor două personaje, semnificative pentru ilustrarea relațiilor, prin raportare la două episoade / secvențe narrative ale basmului ales;
- exprimarea unei opinii argumentate despre relațiile dintre cele două personaje, din perspectiva situației finale / a deznodământului.

Ion Creangă, unul dintre scriitorii care s-au impus în literatura română prin originalitatea stilului, a lăsat posterității o operă variată, aducând în literatura cultă farmecul și spontaneitatea literaturii populare. **Povestea lui Harap-Alb**, considerată „sinteză a basmului românesc” (Nicolae Ciobanu), se dezvoltă pe un tipar narativ tradițional, particularizat prin intervențiile autorului cult, care supune materialul epic unui proces de transformare în funcție de propriile structuri mentale și de propriile concepții. **Tema** basmului menționat este reprezentată de confruntarea dintre bine și rău, pe parcursul căreia un erou se desăvârșește, aventurându-se în cucerirea lumii, pentru supunerea ei. **Conflictul**, dezvoltat pe schema tradițională, este mai complicat decât în cazul modelului popular, prin implicarea unor personaje complexe și prin dimensiunea psihologică.

Basmul cult aduce inovații structurii basmului popular și în privința **acțiunii**, prin multiplicarea numărului probelor la care este supus eroul și prin complicarea lor progresivă până la deznodământul tipic. **Personajul principal nu mai este investit cu calități excepționale, ca în basmul popular, nu mai are puteri neobișnuite, capacitatea de a se metamorfoza și are un caracter complex, reunind calități și defecte.** De aici, **autenticitatea umană pe care o dobândește eroul și care îi conferă un caracter aparte.** Deși aparține tipologiei voinicului din poveste, **căruia îi este caracteristic atributul invincibilității necondiționate, asigurată de miraculoasa lui putere, Harap-Alb este departe de tiparele convenționale.** Autorul îl construiește accentuându-i latura umană – **este șovăitor în fața deciziilor sau gata să se lase stăpânit de frică, naiv, copleșit de rolul pe care și l-a asumat. Se distinge printr-o calitate excepțională, care îl impune ca erou exemplar: bunătatea.** George Călinescu observă că eroul lui Creangă nu e mai viteaz decât alții, adică decât frații săi, și nici decât alți oameni de aceeași condiție. Compensându-i slăbiciunile firească umane, bunătatea și mila îi conferă lui Harap-Alb calitatea de arhimn (simbol) al binelui. Personajele auxiliare care i se alătură eroului, datorită acestei calități – Sfânta Duminică, calul năzdrăvan, furnicile, albinele, giganții fabuloși – extind această calitate dominantă a eroului în sfera întregului univers. Dacă Harap – Alb e un simbol al binelui, prin însumarea tuturor trăsăturilor morale care îl definesc, Spânul, personaj – oponent, e un simbol al răului. **Construcția basmului** ilustrează, de altfel, în totalitate, dihotomia arhetipală bine-rău. Ca pericol potențial, răul acționează mimând cu perfidie atributele binelui. Grație demonismului malefic ce definește personalitatea individului menit a-l reprezenta, răul constituie factorul de opoziție supremă în calea binelui. Particularitatea acestui basm constă în prezența unui personaj antropomorfizat însărcinat cu asemenea funcție, unic prin aptitudinile lui.

Acțiunea, cuprinzând mai multe episoade organizate prin înlanțuire, ilustrează încercările constante ale răului de a subordona atributele și teritoriile binelui. Titlul neobișnuit al basmului **evidențiază dubla personalitate a protagonistului, reprezentată printr-o identitate reală (de tânăr prinț) și una aparentă (de slugă a Spânului); totodată, acesta reflectă, prin contrastul cromatic „negru – alb”, armonizarea defectelor și a calităților umane, dintre care primele sunt necesare pentru a le verifica pe ultimele.** Majoritatea eroilor acestui basm stăpânesc tehnica psihologică a disimulării, creându-și false identități, cu motivații distincte: bătrânul crai își ascunde calitatea părintească și socială în pielea unui urs, ca să poată verifica tenacitatea și responsabilitatea feciorilor săi. El dorește să se convingă care dintre aceștia întrunește calitățile necesare pentru a prelua conducerea împărăției fratelui său; Spânul obține, prin viclenie, falsa identitate a unui fecior de crai, prin intermediul căreia dorește să parvină social, căsătorindu-se cu o prințesă și devenind apoi el însuși împărat; Sfânta Duminică se metamorfozează în cerșetoare ca să probeze cele două însușiri umane – esențiale în viziunea ei – ale tânărului erou,

simțul creștin al milei și mărinimia față de bătrâni și sărmani. Spre deosebire de cei care își modifică identitatea benevol, protagonistul basmului cult va fi constrâns de jurământul depus în fața Spânului (pentru a-și salva viața) să accepte înfățișarea, vestimentația și atribuțiile unui servitor. Pe toată durata întâmplărilor, din momentul când îl cunoaște pe Spân și până când își va recăpăta adevărata condiție, eroul va fi obligat să lupte pentru a-și afirma drepturile și pentru a se regăsi. El se individualizează numai după întâlnirea cu Spânul, confruntarea cu personajul negativ formându-l ca om. Până atunci, neavând experiență, nu are nici identitate. Trăsăturile eroului se dezvăluie treptat, prin implicarea sa în acțiune.

Avertisementul inițial al tatălui – să se ferească de „omul spân” și de „omul roș” – este respectat până când universul coerent al fiului de crai se fisurează. Lipsa de experiență și inocența de a crede în aparențe îl determină să accepte, într-un moment crucial pentru evoluția ulterioară a acțiunii, ajutorul pe care îl oferă Spânul cu perfidie. Depășind mentalitatea potrivit căreia răul, ca emanație a spiritului diavolesc, se întrușează în ființe (reale sau fabuloase) aparținând altor regnuri decât cel uman, apare ideea că adevăratul exponent al datului respectiv nu este decât omul, în acest caz, *omul însemnat*.

Personajul negativ adoptă un comportament care nu se abate cu nimic de la logica firescului. Nicăieri și niciodată Spânul nu se comportă ca un vrăjitor, nu ilustrează puteri supranaturale, care l-ar dovedi capabil să-și impună voința asupra celorlalți fără nici o dificultate. Neavând însușirea de a face minuni, el tinde la punerea în aplicare a planului de uzurpare a identității lui Harap-Alb pe căi de o cu totul altă natură. Inteligența vicleană, înzestrată cu o mare forță de persuasiune, îi dictează orice gest. De câte ori iese în calea lui Harap-Alb, Spânul recurge la argumente atât de normale, încât este aproape imposibil a-i respinge propunerile:

„- Bună cale, drumețule!

- Bună să-ți fie inima cum ți-i căutătura, zise fiul craiului.

- Cât despre inima mea, s-o dea Dumnezeu oricui, zice Spânul oftând... Numai ce folos? Omul bun n-are noroc; asta-i știută; rogu-te, să nu-ți fie cu supărare, drumețule, fiindcă a venit vorba de-așa îți spun ca la un frate, că din cruda copilărie slujesc prin străini... Nu cumva ai trebuință de slugă, voinice?”

În ansamblu, Spânul face figură de diavol impostor. Proba cea mai semnificativă ne este oferită de episodul celei de-a treia – și ultimei – întâlniri cu Harap-Alb. Conform valorii ezoterice a cifrei, cea de a treia încercare a Spânului de a-l convinge pe Harap-Alb să accepte a-i fi slugă trebuie să fie încununată de succes. Dar, paradoxal, spre deosebire de Harap-Alb, viitoarea sa victimă, care ieșise victorios în proba curajului și voiniciei datorită intervenției miraculoaselor sfaturi ale Sfintei Duminici deghizată în cerșetoare și ajutorului primit din partea calului năzdrăvan, la a treia încercare, Spânul utilizează mijloace de-a dreptul surprinzătoare prin aparenta lor simplitate. Este ușor de presupus că, dacă ar fi vrut (cum se întâmplă în mu puține din variantele folclorice ale basmului), Spânul ar fi putut tranșa totul dintr-o singură mișcare în favoarea lui, apelând la însușirile sale supranaturale. Dacă nu procedează așa e pentru că el însuși se integrează, ca și protagonistul, într-un joc al povestitorului, conform căruia, spre a-și dovedi istețimea și voinicia, ca exponent al ideii de bine și al purității morale, de-a lungul călătoriei sale inițiatice, Harap-Alb va trebui să se afle în împrejurări de viață generatoare de suferință. Suferința este ridicată la rang de unic principiu purificator, capabil să asigure victoria eroului, deopotrivă, asupra sa (învingerea fricii) și asupra adversităților care întrușează forțele răului, pentru ca, în cele din urmă, să dobândească suprema fericire prin iubirea vitejește câștigată.

Violența Spânului conduce la substituirea rolurilor. Personajul negativ va poza, după episodul fântâniei, în fiul craiului, în timp ce crăișorul își va accepta condiția duală de stăpân – slugă, desemnată prin numele Harap – Alb. Episoadele în care sunt povestite încercările Spânului de a-l duce pe Harap-Alb la pieire propun „variante” ale unuia și aceluiași „joc” care creează o memorabilă tensiune narativă. Salatele din Grădina Ursului, pietrele nestemate ale Cerbului din pădurea fermecată sunt victorii pe care Spânul și le atribuie pe nedrept, fără a ține cont că, în raport cu destinul care i-a fost hărăzit ca personaj negativ face erori fundamentale pentru viitorul lui. Substituind, succesiv, esența lucrurilor (personajul își însușește victoriile eroului pe nedrept, deci comite fapte imorale) cu aparența lor (victoria slugii e, de fapt, victoria stăpânului), personajul negativ nu înțelege că își pregătește el însuși căderea. Mai ales că, în ultima încercare la care îl supune pe Harap – Alb, Spânul își dorește în egală măsură ca eroul să reușească și să se piardă. Victoria eroului este insuportabilă pentru diavolul impostor. Cu

un gest decisiv, acesta îi taie capul lui Harap – Alb, accentuând calitatea sa de erou exemplar: fiul craiului nu-și încalcă jurământul depus în fântână și nu dezvăluie adevărul, până la moarte, așa cum fusese conjurat de Spân. Integritatea sa morală este subliniată în această secvență narativă, încheiată cu pedepsirea personajului negativ. Moartea violentă este urmată de o renaștere spirituală, totul integrându-se într-un ritual care amintește de miturile originare. Renașterea lui Harap-Alb stă sub semnul iubirii: „Dormei tu mult și bine, Harap-Alb de nu eram eu, zise fata împăratului Roș, sărutându-l cu drag și dându-i iar paloșul în stăpânire”. Spânul părăsește scena, îndeplinindu-și menirea: inițierea ia sfârșit, tânărul crăișor devine om întreg la fire.

Înșelat de aparențe, fiul craiului, „boboc în felul său la trebi de aieste”, face un pact cu diavolul care va conduce la pierderea condiției inițiale – de fiu al craiului și potențial moștenitor al Împăratului Verde – și la dobândirea unei condiții noi – de slugă a Spânului. Acest pact dobândește, în *Povestea lui Harap-Alb*, o semnificație aparte, pentru că, datorită robiei Spânului, eroul va conștientiza propriile slăbiciuni și va putea evolua. Așadar, principiul răului devine o parte complementară a dimensiunii umane a eroului, conceput ca o sumă de ezitări și de acte curajoase. Harap-Alb intră, în călătoria lui inițiativă, pe un tărâm necunoscut, de aceea este absolut necesar să-i înțeleagă semnificațiile, prin depășirea probelor.

Din momentul în care fiul craiului dobândește un nume, prin intervenția Spânului, încep muncile protagonistului, care sunt tot atâtea trepte de inițiere, de la vârsta naivității până la a doua naștere, ca stăpân al împărăției unchiului său. Ion Creangă a modificat radical personalitatea eroului, circumscris, în basmul tradițional, prozaismului faptei (un fel de Hercule autohtonizat), înzestrat, însă, cu harul milosteniei în basmul cult. **El este un tânăr harnic, omenos, îndatoritor, milostiv, virtuți consacrate în sistemul etic popular.** El își demonstrează altruismul, oferindu-și ajutorul dezinteresat chiar și celor mai umile viețuitoare (albinele, furnicile). **Portretul său se conturează treptat, în special prin mijloace indirecte de caracterizare, deoarece majoritatea trăsăturilor reies din fapte, acțiuni, limbaj.** Dacă **portretul fizic este aproape absent**, ca în cazul eroului tipic de basm, precizându-se doar calitatea de cel mai tânăr dintre fii, **portretul moral se definește treptat, prin însumarea trăsăturilor.** Experiența de viață se dobândește treptat, prin confruntarea cu forțele malefice mai mult sau mai puțin declarate (Spânul, Cerbul, Ursul, Împăratul Roș). Cucerirea unor spații din ce în ce mai largi – grădina Ursului, pădurea Cerbului, teritoriul peste care stăpânește Împăratul Roș – se asociază cu maturizarea progresivă a eroului, capabil să-și asume responsabilități din ce în ce mai mari.

Învestirea eroului ca împărat, după moartea simbolică și reînvierea cu ajutorul obiectelor magice, marchează cucerirea deplină a sinelui. Din eroul șovăielnic și temător, Harap-Alb devine omul matur, stăpân al propriului destin. Pe acest drum al cunoașterii de sine, al trecerii de la vârsta inocentă la maturitatea lămurită, personajul supranatural din basmele populare se umanizează treptat, ajungând să treacă din condiția de slugă în aceea de stăpân și descoperind necesitatea de a alterna, în viață, izbânda cu eșecul și de a cunoaște suferința umană. Paradoxal, factorul decisiv în desăvârșirea acestui erou atipic de basm, este – din nou o abatere de la modelul folcloric – personajul negativ, care i se opune. Fără intervenția decisivă a Spânului, Harap – Alb ar fi rămas, probabil, naivul din incipit. Relația cu Spânul însă, îi deschide eroului drumul spre lumea desăvârșirii sinelui, ilustrând ideea că binele și răul sunt fațete complementare ale personalității oricărui om.